

незаконного збагачення передусім повинно здійснюватися з дотриманням конституції та основоположних принципів правової системи відповідної держави-учасниці. Проте, визнання злочином незаконного збагачення за статтею 368-2 Кримінального кодексу України здійснене всупереч численній кількості положень Конституції України та основоположним принципам правової системи нашої держави.

Підсумовуючи зазначимо, що удосконалення положень статті 368-2 КК України з метою приведення їх у відповідність до вимог Конституції України та Конвенції ООН проти корупції повинно стати пріоритетним завданням для національної кримінально-правової політики України.

Фодчук Анатолій Богданович,
начальник Управління запобігання
корупції та проведення люстрації
МВС України

ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави. Для таких осіб, згідно ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) передбачено систему гарантій їх державного захисту, до якої входять організаційні, кримінально-процесуальні, дисциплінарні, соціальні, інформаційні та інші гарантії захисту.

Зокрема, в ст. 53 Закону передбачено, що за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, або їх близьких осіб, у зв'язку із здійсненням повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» був прийнятий 23 грудня 1993 року. Під забезпеченням безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у ст. 1 Закону розуміється здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя.

До органів, які забезпечують безпеку викривачів, належать державні органи, які:

1. Приймають рішення про застосування заходів безпеки. Рішення про застосування заходів безпеки приймається слідчим, прокурором, судом, у провадженні яких знаходяться кримінальні провадження щодо кримінальних правопорушень, у розслідуванні чи судовому розгляді яких брали або беруть участь викривачі, а також органом (підрозділом), що здійснює оперативно-розшукову діяльність, щодо осіб, які брали участь або сприяли виявленню, попередженню, припиненню злочинів. Рішення про застосування заходів безпеки може бути прийнято слідчим суддею у випадках, передбачених статтею 206 Кримінального процесуального кодексу України.

2. Здійснюють заходи безпеки. Здійснення заходів безпеки покладається за підслідністю на органи служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органи внутрішніх справ, органи Національної поліції або Національне антикорупційне бюро України, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи. Безпеку осіб, яких беруть під захист, якщо кримінальні провадження знаходяться у провадженні податкової міліції або суду, забезпечує за їх рішенням відповідно орган служби безпеки, Державного бюро розслідувань, орган внутрішніх справ, орган Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України або орган чи установа виконання покарань, слідчий ізолятор. Безпеку особи, взятої під захист, якщо її тримають в установі виконання покарань чи слідчому ізоляторі, забезпечує відповідний підрозділ такої установи чи слідчого ізолятора незалежно від того, у провадженні якого органу знаходиться кримінальне провадження.

До осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, можуть бути застосовані такі заходи забезпечення безпеки: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; г) заміна документів та зміна зовнішності; д) зміна місця роботи або навчання; е) переселення в інше місце проживання; є) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; ж) забезпечення конфіденційності відомостей про особу; з) закритий судовий розгляд. З урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки.

Підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу і майну.

Приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, членів їх сімей та близьких родичів може бути: а) заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича; б) звернення керівника відповідного державного органу; в) отримання оперативної

та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Підставою для скасування заходів безпеки, може бути: а) закінчення строку конкретного заходу безпеки; б) усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції; в) систематичне невиконання особою, взятою під захист, законних вимог органів, що забезпечують безпеку, якщо ця особа письмово була попереджена про можливість такого скасування.

Приводом для скасування заходів забезпечення безпеки осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, членів їх сімей та близьких родичів може бути: а) заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича, щодо якого були застосовані заходи безпеки; б) отримання достовірної інформації про усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Окрім кримінально-процесуальних гарантій, Закон визначає загальні гарантії захисту осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, від незаконних заходів впливу з боку керівника або роботодавця. Зокрема, встановлюється, що такі особи не можуть бути звільнені чи примушені до звільнення, притягнуті до дисциплінарної відповідальності чи піддані з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням ними про порушення вимог цього Закону іншою особою.

Важливо підкреслити, що законодавець поширює зазначені заходи не лише безпосередньо на особу, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції, але також і на членів її сім'ї.

У випадку порушення трудових прав викривачів, вони мають право обрати один із двох альтернативних варіантів захисту: звернутись із позовом до суду, в порядку, встановленому чинним законодавством; звернутись із відповідним зверненням до НАЗК. Однак, незалежно від суб'єкта розгляду такого звернення, необхідно обов'язково з'ясувати: а) факт здійснення повідомлення про корупцію; б) наявність негативного заходу впливу або загрози застосування такого заходу до викривачів з боку керівника або роботодавця; в) причинно-наслідковий зв'язок між повідомленням про корупцію та застосуванням негативного заходу впливу до викривачів з боку керівника або роботодавця.

Керівники або роботодавці, винні в порушенні прав викривачів та порівняних осіб, несуть кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Згідно ч. 3 ст. 81 Цивільного процесуального кодексу України, у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до

дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону іншою особою обов'язок доказування правомірності прийнятих при цьому рішень, вчинених дій покладається на відповідача.

При цьому Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону (ч. 2 ст. 53 Цивільного процесуального кодексу України; частина третя статті 49 Кодексу адміністративного судочинства України).

Згідно ч. 1 ст. 235 Кодексу законів про працю України, у разі звільнення без законної підстави або незаконного переведення на іншу роботу у зв'язку з повідомленням про порушення вимог Закону іншою особою працівник повинен бути поновлений на попередній роботі органом, який розглядає трудовий спір. У разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, який був звільнений у зв'язку із здійсненням ним або членом його сім'ї повідомленням про порушення вимог Закону іншою особою, та за його відмови від такого поновлення орган, який розглядає трудовий спір, приймає рішення про виплату йому компенсації у розмірі шестимісячного середнього заробітку (ч. 4 ст. 235 Кодексу законів про працю України).

Законом визначаються також загальні засади захисту інформації про викривачів. Зокрема, встановлюється, що така інформація може бути розголошена лише за його згодою, крім випадків, встановлених законом.

Так, не вважається розголошенням інформації про викривачів: 1) направлення повідомлення про корупцію та/або інформації, викладеної у ньому, матеріалів по його перевірці спеціально уповноваженому суб'єкту у сфері протидії корупції, до повноваження якого належить розгляд такого повідомлення; 2) надання повідомлення про корупцію та/або інформації, викладеної у ньому, матеріалів по його перевірці, звернення щодо надання правового та іншого захисту на вимогу суду.

Посадові та службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права повинні забезпечувати захист персональних даних та іншої інформації, яка дає змогу ідентифікувати особу викривачів.

Крім того, антикорупційна програма юридичних осіб може містити додаткові умови конфіденційності працівників щодо інформування відповідальної за її реалізацію особи про: факти підбурення працівників до вчинення корупційного правопорушення; вчинені іншими працівниками чи особами корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Так само програма може містити процедури захисту працівників-викривачів (п.п. 8, 9 ч. 1 ст. 63 Закону). Зокрема, в ній має бути закріплене положення про те, що у разі витоку конфіденційної інформації про викривача керівник юридичної особи або уповноважений за заявою викривача або за власною ініціативою повинен невідкладно вжити всіх заходів для уникнення настання негативних наслідків для викривача, пов'язаних з таким розголошенням (Розділ X Типової антикорупційної програми).

Філіпенко Тетяна В'ячеславівна,
професор кафедри права та публічного
адміністрування Маріупольського державного
університету, доктор наук з державного
управління, професор

ЗАХОДИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Одним з найбільш гострих і складних завдань, що стоять нині перед українською державою є проблема ефективної протидії корупції.

Корупція вражає життєво важливі інститути суспільства, породжує глибоку недовіру громадян до влади, становить загрозу не тільки економічному, а й соціальному прогресу України в цілому. Корупція негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сферу, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корупція викликає важкі наслідки для всіх верств українського суспільства, деморалізує громадян і руйнує їх довіру до держави.

Існує безліч визначень корупції, але повної ясності і правової точності немає. У дослівному перекладі з латинської «corruption» – «корозія, роз'їдання, руйнування». Дане поняття було введене у вжиток наприкінці 80-х років XX ст. замість раніше використовуваних термінів «хабарництво», «зловживання службовим становищем» тощо. У Довідковому документі про міжнародну боротьбу з корупцією, підготовленому секретаріатом ООН у квітні 1995 р. корупція визначається як «зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях» [1].

Згідно Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р., корупція – це використання особою, відповідальною за корупційні правопорушення, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття